

УДК 377.14

**КОМПОНЕНТИ, КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ СФОРМОВАНOSTІ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ АГРАРНОГО
ПРОФІЛЮ**

Т.М.Герлянд

***Анотація.** У статті проаналізовані критерії та показники, за допомогою яких можна діагностувати рівні загальноосвітньої компетентності майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю, а також представлені її змістовно-технологічні характеристики.*

***Ключові слова:** критерії, показники сформованості загальноосвітньої компетентності, діагностування, інтеграція.*

***Аннотация.** В статье проанализированы критерии и показатели, с помощью которых можно диагностировать уровни общеобразовательной компетентности будущих квалифицированных рабочих аграрного профиля, а также представлены ее содержательно-технологические характеристики.*

***Ключевые слова:** критерии, показатели сформированности общеобразовательной компетентности, диагностирование, интеграция.*

***Summary.** In the article attention paid to the analysis of criteria and indicators that can be used to diagnose level of general competence of future skilled workers agrarian structure, as well its content-technological characteristics.*

***Key words:** criteria, indicators formation of general competence, diagnosis, integration.*

Постановка проблеми. Актуальність дослідження загальноосвітньої компетентності визначається необхідністю якісної підготовки учнів професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ) до активної

самостійної діяльності, що забезпечує їхній розвиток за умов наступності цієї освіти й готовність до ефективного входження в майбутню професію.

Питання дослідження загальноосвітньої підготовки учнів ПТНЗ належить до найбільш актуальних проблем сучасної педагогічної науки і практики. Пояснюється це тим, що розв'язання практичних завдань підвищення якості підготовки випускників ПТНЗ, формування їхнього позитивного ставлення до навчання – це веління часу за нових соціальних умов, що змінюються, які вимагають пошуку нових підходів до подальшого удосконалювання змісту, форм і методів навчання в цих закладах. Найважливіший з таких підходів закладається у визначенні шляхів, дидактичних умов і комплексної системи засобів більш повної реалізації принципу управління пізнавальною діяльністю учнів на заняттях загальноосвітнього циклу, підвищення рівня їхньої компетентності.

Аналіз останніх досліджень. Автори багатьох кандидатських і докторських дисертацій лише опосередковано висвітлювали окремі аспекти загальноосвітньої підготовки в ПТНЗ різного профілю. Проблеми підвищення якості навчання в професійно-технічній освіті активно досліджували С.Батишев, В.Баришников, Б.Ісправников, М.Ковтюх, А.Литвин, В.Максимова, А.Нікуліна, Н.Ничкало, В.Скакун та інші вчені. Значний інтерес становлять праці з проблем вдосконалення в цьому контексті системи підготовки викладачів професійно-технічної школи (Т.Дев'ятьярова, О.Коваленко, О.Щербак та ін.).

Але намагання дослідників модернізувати зміст і форми навчальних занять у системі професійно-технічної освіти без урахування низки чинників, передусім формування загальноосвітньої компетентності особистості учня, як правило, не можуть істотно вплинути на рівень цієї підготовки. Недостатня обґрунтованість структури й об'єму підготовки викладачів ПТНЗ у цьому аспекті надзвичайно ускладнюють ефективне розв'язання проблеми.

Метою статті є розгляд критеріальних характеристик та компонентів сформованості загальноосвітньої компетентності майбутніх кваліфікованих робітників у ПТНЗ аграрного профілю.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні нами здійснюється процес вивчення цієї проблеми щодо вибору власної моделі розвитку загальноосвітньої компетентності (ЗОК). Проведений ґрунтовний аналіз теоретичних основ загальноосвітньої підготовки всередині аграрного ПТНЗ дозволив створити модель, що складається з декількох взаємозв'язаних структурних блоків і дозволяє забезпечити можливість більш чіткого уявлення про змістовно-технологічні аспекти формування загальноосвітньої компетентності майбутніх кваліфікованих робітників у ПТНЗ аграрного профілю (Рис. 1).

Перший блок – цілепокладання – включає наступні складові: розвиток особистості через професійну складову процесу загальноосвітньої підготовки; стимулювання учня до самовдосконалення; розвиток професійного інтересу в процесі навчання.

Змістовний блок структурується через мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний компоненти загальноосвітньої компетентності. Організаційний блок включає певні форми (у нашому випадку – це розроблені інтегровані курси) і методи їх реалізації (зокрема, дослідницький, проблемний, метод проектів, тестовий контроль та ін.). Результативний блок формування загальноосвітньої компетентності майбутніх кваліфікованих робітників включає: набуття провідних якостей особистості майбутнього аграрія; морально-психологічну підготовленість до майбутньої професійної діяльності; поєднання складових загальноосвітнього та професійного циклів навчання.

Після розгляду змістовно-технологічних аспектів загальноосвітньої підготовки, звернемося до критеріальних характеристик сформованості феномену загальноосвітньої компетентності як ключової особливості розвитку професійно спрямованої особистості майбутнього кваліфікованого робітника-аграрія в результаті його базової середньої підготовки у ПТНЗ.

Поняття «критерій» має значення «... підстави для оцінки, визначення або класифікації чогось, мірило» [3, с. 349]. За словником української мови «показник» – це «... свідчення, доказ, ознака чогось, ... наочні дані про результати якоїсь роботи, якогось процесу; дані про досягнення в чомусь» [3, с. 10]. Проблема діагностування критеріїв сформованості досліджуваного явища перебуває в колі уваги багатьох вчених. Аналіз їхніх досліджень свідчить про те, що:

– кількість критеріїв, запропонованих різними вченими для визначення рівня сформованості перебуває у межах від 3 до 5. Переважна більшість науковців дотримується думки про доцільність введення чотирьох критеріїв, пов'язаних з рівнем теоретичної підготовки, практично-діяльними вміннями та мотиваційно-рефлексивною сферою особистості;

– кількість показників критеріїв сформованості явища, які пропонують дослідники, перебуває в межах від 3 до 6. Основними показниками критеріїв мають бути рівень навчальних досягнень, міцність набутих знань, ставлення до предмета, вміння використовувати на практиці набуті знання, різні види ставлень особистості;

– кількість рівнів сформованості кожного критерію лежить у межах від 3 до 4. На думку більшості вчених, необхідно виділяти низький, середній, достатній та високий рівні.

У власних підходах до визначення критеріальних характеристик досліджуваного явища ми виходили з того, що:

- вибір критеріїв має бути узгодженим зі структурою професійної спрямованості загальноосвітньої підготовки, тобто відображати стан сформованості кожного її компонента;
- значення кожного критерію має визначатися на основі його показників. Їхня кількість повинна бути достатньою для висновку про сформованість відповідного критерію;
- виявлення показників має здійснюватися з залученням спеціальних методик, які можуть бути авторськими або розробленими іншими вченими й адаптованими до потреб нашого дослідження.

Кожен критерій демонструє найвищий рівень висвітлення досліджуваного явища. І вимагає розробки певних компонентів та показників, на підставі яких ми можемо бачити міру розвитку досліджуваного нами явища [1, с. 15].

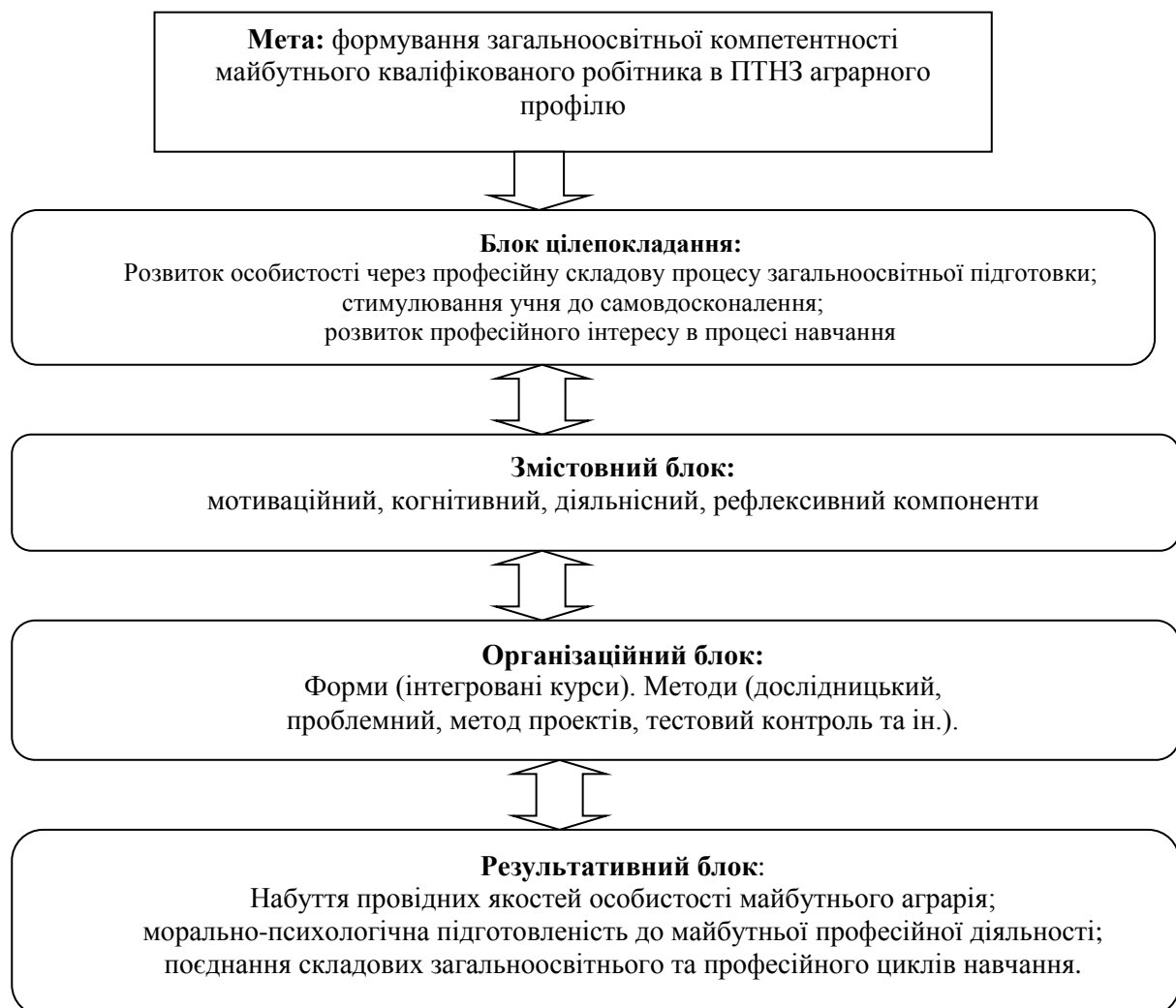

Рис. 1. Модель змістовно-технологічних аспектів формування загальноосвітньої компетентності майбутніх кваліфікованих робітників у ПТНЗ аграрного профілю

Учень, який навчається в ПТНЗ, здатний переносити дослідницький підхід на різні сфери діяльності, застосовуючи його в різних ситуаціях, що підтверджує поліфункціональність, універсальність загальноосвітньої підготовки в закладах професійно-технічної освіти. Це можуть бути аналітичні, критичні, комунікативні та інші уміння, а також особистісні якості, які в кінцевому результаті набувають ознак компетентності, у нашому випадку ми можемо стверджувати, що йдеться про загальноосвітню компетентність у контексті цієї підготовки.

Керуючись визначенням поняття «компетентність» як «здатність особи до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, уміння, цінності, інші якості», згідно з Національною рамкою кваліфікацій (затвердженою 23 листопада 2011 року, № 1341) [2, с. 11], загальноосвітню

компетентність ми розглядаємо як інтегративну властивість особистості, що виражається в певній сукупності необхідних знань, якостей та специфічного досвіду особисті, що дозволяє їй професійно підходити до розв'язання різноманітних питань у відповідній галузі знань, науковій або практичній діяльності. Ця компетентність мобільна, рухлива, варіативна в будь-якій ситуації, на будь-якому предметному матеріалі й виступає в нашому дослідженні основним параметром загальноосвітньої підготовки, що потребує виокремлення його критеріальних характеристик для подальшого діагностування.

Для з'ясування переліку критеріїв та показників рівнів сформованості ЗОК учнів аграрних ПТНЗ ми в своєму дослідженні спираємося на інтегративний та компетентнісний підходи. Вони мають нормовану сферу викладання, сформовані зразки результатів діяльності особистості та вимоги до їхньої якості, певний рівень її функціональної грамотності, що не зводиться до набору знань і умінь, а до цілісності й конкретності сприйняття ситуації, готовності до отримання нового продукту.

Структурні характеристики ЗОК вимагають розгляду даного феномену як динамічного утворення, в якому виділяються окремі одиниці – компоненти. Ми визначили наступні компоненти сформованості ЗОК майбутніх кваліфікованих робітників-аграріїв: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та рефлексивний.

Розуміння нами ЗОК як інтегративної властивості особистості та врахування положення про єдність мотиваційного, когнітивного, діяльнісного та рефлексивного компонентів у формуванні властивостей особистості надало нам можливість зупинитись на потребо-мотиваційному, інформаційно-когнітивному, операційно-діяльнісному та особистісно-рефлексивному критеріях, що виступають змістовними характеристиками структурних складових ЗОК.

За цими критеріями були виділені чотири групи показників сформованості ЗОК. Під показниками сформованості ми розуміємо якісні характеристики досить стійких властивостей або їхню сукупність, що визначають ступінь прояву критеріїв, узгодженості їх між собою.

Потребо-мотиваційний критерій є основою, на якій будується ЗОК майбутнього кваліфікованого робітника-аграрія. До нього ми відносимо показники: сформованість інтересу до майбутньої професійної діяльності; здатність усвідомлювати свою роль і призначення; потребу в оволодінні новими знаннями.

Інформативно-когнітивний критерій включає: навчально-інтелектуальні вміння (сприймання, аналіз, осмислення інформації, запам'ятовування, виділення нового та ін.); знання прав споживача, покупця, клієнта, виробника тощо; здатність учня орієнтуватися в інформаційному просторі.

Операційно-діяльнісний містить показники: вміння створювати умови успішного виконання діяльності (дотримання розпорядку дня, організація робочого місця та ін.); володіння математичними знаннями й вміннями розрахунків (на рівні, що узгоджуються з вивченими математичними дисциплінами); вміння читати, вести усне та писемне спілкування.

Особистісно-рефлексивний критерій має показники: самостійність, відповідальність, ініціативність, чесність; вольові якості, наполегливість, самоповага; вміння самоконтролю власної самоосвітньої діяльності, рефлексія.

Отже, на основі вище поданих показників нами в процесі діагностування будуть встановлені відповідні рівні сформованості ЗОК. Їх визначення надасть нам можливість простежити динаміку формування досліджуваного утворення, виявити недостатньо розвинуті критерії та показники цього феномену, намітити шляхи подальшого розвитку й обрати засоби та методи, за допомогою яких можна було б впливати на розвиток ЗОК. Це забезпечить нам можливість проведення ґрунтовного діагностичного дослідження з означеної проблематики.

Висновки. Таким чином, формування загальноосвітньої компетентності учнів аграрних ПТНЗ відбувається в процесі навчання, яке забезпечує трансформацію одного виду діяльності (пізнавального) в інший (професійний). Реалізація такого процесу вимагає нового змісту професійно-технічної освіти і нової організації навчального простору, як нової якості системи цієї освіти.

Подальшого дослідження вимагає проблема виокремлення рівнів загальноосвітньої компетентності та розробка інструментарію для її ефективного діагностування в педагогічній практиці.

Література

1. Заскалета С.Г. Організація самостійної пізнавальної діяльності студентів сільськогосподарського інституту (за матеріалами вивчення іноземних мов): Автореф. дис... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / С.Г. Заскалета. – К., 2000. – 19 с.
2. Про затвердження Національної рамки кваліфікації // Освіта. – 2012. – 4–11 січня. – С. 11.
3. Словник української мови: В 11 томах. – К.: Наукова думка, 1973. – Т. 4. – С. 349; Т. 2. – С. 10.